

تأثیر سرمایه اجتماعی - فرهنگی بر هویت ملی جوانان شرق استان گلستان

سیدابوالفضل حسینی نیا^۱شهرزاد بذرافشان^۲آذر اسکندری^۳رحمت اله امیراحمدی^۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۲/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۲/۲۹

چکیده:

هویت به عنوان یکی از مهمترین مفاهیم علوم اجتماعی عصر جدید، تحت تاثیر عوامل گوناگونی است که سرمایه فرهنگی و اجتماعی از مهم ترین این عوامل در شکل گیری و بازتعریف آن است. این پژوهش با هدف مطالعه تاثیر شاخص های سرمایه اجتماعی و فرهنگی بر هویت ملی جوانان به روش پیمایشی انجام شده است که طی آن ۳۹۰ نفر از جوانان ساکن مناطق شرق گلستان با استفاده از ابزار پرسشنامه مورد مطالعه قرار گرفته اند یافته های پژوهش نشان می دهد میانگین سرمایه اجتماعی و فرهنگی در جامعه مورد مطالعه به ترتیب ۳ و ۱.۵۵ از ۵ است که نشان از سرمایه اجتماعی بالاتر از متوسط و سرمایه فرهنگی ضعیف و پایین تر از حد متوسط است. نتایج حاصل از آزمون ضریب همبستگی پیرسون، وجود رابطه بین شاخص های سرمایه اجتماعی با هویت ملی و اجتماعی را تایید می کند اما رابطه بین شاخص های سرمایه فرهنگی با هویت ملی تایید نشد که اساسا می تواند ناشی از ضعف سرمایه فرهنگی موجود در بین جوانان این مناطق باشد. همبستگی بین سرمایه اجتماعی با ابعاد ملی، مدرن و دینی هویت اجتماعی جوانان، متوسط و مثبت است اما این رابطه با بعد قومی هویت اجتماعی جوانان قوی تر و مثبت تر است. نتایج آزمون تحلیل مسیر نیز نشان داد، ابعاد سرمایه اجتماعی رابطه مستقیم و معناداری با هویت اجتماعی پاسخگویان دارد نتیجه آن که برای تقویت هویت ملی ضروری است شاخص های سرمایه اجتماعی بویژه عاملیت اجتماعی، احساس امنیت و تحمل تنوع مورد توجه بیشتری قرار گیرند. به علاوه از آن جایی که فقدان و ضعف سرمایه فرهنگی جوانان منجر به اختلال در هویت ملی و جمعی آن ها می شود

واژگان کلیدی: سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی، هویت ملی، جوانان، گلستان

^۱ دانشجوی دکتری دانشگاه آزاد اسلامی واحد آزاد شهر، استان گلستان، ایران^۲ استادیار گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد آزاد شهر، استان گلستان، ایران^۳ استادیار گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد آزاد شهر، استان گلستان، ایران^۴ استادیار گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد آزاد شهر، استان گلستان، ایران

پرسش از "هویت" افراد و ملت‌ها یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های جوامع بشری در طول تاریخ بوده است. انسان‌ها از دیرباز به دنبال تعریف و شناسایی خویش، قبیله، دوستان و... بوده‌اند، در این مسیر بین خود و دیگران تمایز ایجاد کرده و بدین طریق هنجارها و ارزش‌های خاص خودشان را بازنمایی کرده‌اند. (زهیری، ۱۳۸۰: ۱۰۵) هرچند این مفهوم در دنیای پیشامدرن در قالب "مای"

جمعی قبیله‌ای یا به تعبیر دورکیم به "وجدان جمعی" تعبیر می‌شد اما با وقوع رنسانس و شکل‌گیری انقلاب صنعتی، توسعه شهرنشینی، بروز انقلابات سیاسی، ظهور دولت‌های مدرن و ..... از ماهیت ذاتی و ساختی خود خارج شد و جنبه متغیر و سیال بخود گرفت و ضمن چند بعدی شدن، جزو مسایل مهم جوامع بشری قرار گرفت (برگرفته شده از مهدوی نژاد و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۱۶) امروزه شرایط کنونی ارتباطات جهانی، توسعه و رشد تکنولوژی‌های مختلف، رویارویی مداوم فرهنگی و ... سبب شده است که مسأله هویت در ابعاد مختلف از جمله دینی و ملی و قومی به موضوعی کانونی در بررسی‌های اجتماعی تبدیل شود. (سفیری و غفوری، ۱۳۸۸: ۲) در این بین جهانی شدن و الزامات آن بویژه تغییر معنای زمان و مکان و برداشته شدن مرزهای مکانی و زمانی و از همه مهم‌تر ارتباط و رویارویی فرهنگ‌ها بر اهمیت این موضوع افزوده است. مسائلی از قبیل بحران هویت، بی‌هویتی و بیگانگی اجتماعی، همگی موضوعات فرهنگی و اجتماعی مهم دنیای نوینی است که در آن به سر می‌بریم.

هویت ملی در زمره موضوعاتی به شمار می‌آید که در تئوری‌ها و دیدگاه‌های گوناگون جامعه‌شناسی سیاسی و فرهنگی به دلیل قرابت و تداخل معنایی و مفهومی با پدیده‌های فراگیر نظیر بازنمایی، آگاهی، عضویت و تعلق جمعی، انسجام اجتماعی، نمادگرایی و معنا به عنوان تعیین‌کننده جهت‌گیری‌های شناختی، عاطفی و عملی افراد مورد توجه ویژه‌ای قرار گرفته و به شیوه‌های متفاوتی مفهوم سازی شده است. هویت ملی به عنوان یک پدیده اجتماعی و سیاسی، زاده عصر مدرن اروپا است که از قرن ۱۳ آغاز می‌شود. این مفهوم اواخر قرن نوزدهم و مخصوصاً بعد از دو جنگ جهانی به کشورهای جهان سوم و تازه استقلال یافته راه پیدا کرده است. هویت ملی با شکل‌گیری ملت به معنای امروزی آن، پدید آمد. هویت ملی به منزله مفهوم علمی از ساخته‌های تازه علوم اجتماعی است که از نیمه دوم قرن بیستم به جای مفهوم «منش ملی و خلق ملی» که از مفاهیم عصر تفکر رمانتیک بوده در حال رواج یافتن است (مرشدیزاد، ۱۳۸۰: ۸۹) هویت ملی، شناسه آن گروه یا حوزه اجتماعی است که شخص بدان تعلق

داشته و با آن خود را معرفی می کند و در زندگی اجتماعی، خود را نسبت به آن ملتزم، متعهد و وفادار می داند.

شکل گیری هویت و باز تعریف آن تحت تاثیر عوامل گوناگونی است که از جمله آن می توان به سرمایه اجتماعی و فرهنگی اشاره کرد. سرمایه اجتماعی مجموع منابع حقیقی یا مجازی در دسترس یک فرد یا گروه است که این افراد به واسطه برخورداری از شبکه ای بادوام از روابط و فهم و درک متقابل و کم و بیش نهادینه شده، آن را به دست می آورند (فیلد، ۲۰۰۳ به نقل از شیانی، ۱۳۹۶: ۲۵۷) سرمایه اجتماعی از طریق هنجارهای دستوری همانند تقویت روحیه گروهی، همکاری، تعاون، رقابت سالم، برقراری کنش ها و تعاملات اجتماعی مبتنی بر اعتماد، صداقت و احترام متقابل و از بین بردن تعارضات و خصومت ها میان افراد، به تقویت حس همبستگی و وفاق ملی و در نهایت به تشکل و تداوم هویت ملی افراد کمک می کند (جهانگیری، ۱۳۸۹: ۴۱)

سرمایه فرهنگی نیز که به شیوه های فرهنگی خاصی که در روند آموزشهای رسمی و خانوادگی در افراد تثبیت شده، اشاره دارد و نیز ظرفیت شناخت افراد در کاربرد لوازم فرهنگی را دربرمیگیرد، ارتباط تنگاتنگی با هویت ملی دارد. تغییر و تحول هویت ها غالباً از عوامل موقعیتی و شرایط ناشی می شود، از جمله این عوامل سرمایه فرهنگی یا میزان دسترسی به منابع معرفتی است (حسین زاده، ۱۳۸۸: ۵۱) سرمایه فرهنگی را می توان مجموعه ای از روابط، معلومات، اطلاعات و امتیازات دانست که فرد برای حفظ کردن یا به دست آوردن یک موقعیت اجتماعی از آن استفاده می کند (صالحی امیری، ۱۳۸۶: ۶۴) ترنر، سرمایه فرهنگی را مجموعه نمادها، عادات، منسها، شیوه های زبانی، مدارک آموزشی، ذوق و سلیقه ها و شیوه های زندگی که به طرز غیررسمی بین افراد شایع است، تعریف میکند. کالینز، سرمایه فرهنگی را شامل «منابعی نظیر مکالمات از پیش لندوخته در حافظه، شیوه زبانی، انواع خاص دانش یا مهارت، حق ویژه تصمیمگیری و حق دریافت احترام میداند» (ملاحسنی، ۱۳۸۱: ۳۰۰)

ابعاد سرمایه فرهنگی شامل بعد تجسم یافته، عینیت یافته و نهادی شده می تواند تعیین کننده موقعیت و اظهار وجود هویت افراد باشد. این سرمایه که دارای مجموعه ای از ثروت های نمادین است که از یک سو به معلومات کسب شده برمی گردد و از سوی دیگر به صورت موفقیت های مادی، سرمایه به حالت عینیت یافته و میراث فرهنگی به شکل اموال جلوه می کند و نیز بعد نهادینه شده آن در جامعه که در قالب عناوین، مدارک تحصیلی، موفقیت در مسابقات ورودی و غیره که به استعداد های فرد عینیت می بخشد، تعیین کننده پایگاه و جایگاه فرد است .

از آن جایی که تبیین پدیده های اجتماعی از طریق کنکاش در روابط بین آن ها امکان پذیر است لذا شناخت مسأله هویت و تاثیر آتی که از سرمایه فرهنگی و اجتماعی می پذیرد از اهمیت زیادی برخوردار است. با عنایت به این که هویت در واقع امری تاریخی و محتمل است و همانند بسیاری از جنبه های دیگر، محصول زمان و تصادف است، لذا تاریخی بودن هویت و تغییر تعریف فرد از خویشتن بر این امر دلالت دارد که هویت تغییرپذیر است و این تغییر پذیری تحت تاثیر عوامل مختلفی است که از مهمترین این عوامل سرمایه فرهنگی و اجتماعی است.

انسان هرچند از همان آغازی که شروع به شناخت خود کرد هویت برایش مطرح شد اما در دوران معاصر، معمای هویت بیش از هر عصری ذهن آدمی را به خود مشغول داشته است و به یکی از مهمترین مسایل جوامع بشری تبدیل شده است و مردم هر روز بیش از گذشته معانی خود را نه بر اساس اعمال، بلکه بر اساس هویت خود یا آنچه که گمان میکنند هویت شان است سامان میدهند. این اهمیت در جامعه در حال توسعه ایران و در بین جوانان دوچندان است.

ایران جامعه ای در حال گذر یا در حال توسعه می باشد. در چنین جامعه ای با فروپاشی نظام ها و ساختارهای سنتی نظیر اجتماعات روستایی و گسترش شهرنشینی، تحرکات جمعیتی و اجتماعی و تشدید تعاملات بین فرهنگ ها، اقوام و ملل مختلف، جوانان در برابر الگوهای محلی، ملی و جهانی متفاوت و بعضاً متعارضی قرار گرفته اند. بسیاری از این جوانان با کنده شدن از بنیادهای سنتی و در شرایط ضعف یا نبود ساختارهای نوین مدنی و یا عدم تشخیص الگوهای مناسب، دچار تعارض، سردرگمی و بلا تکلیفی می شوند و خود را بین سنت و مدرنیته سرگردان می بینند. در چنین شرایطی است که نابسامانی اجتماعی زمینه لازم را برای پیدایش بحران هویت، سرخوردگی های روانی، فردگرایی های خودخواهانه، جمع گرایی خاص گرایانه، بی مسئولیتی، فساد اخلاقی، هنجارشکنی و اختلال در نظم و کنترل اجتماعی، تخریب منابع و پایمال شدن منافع ملی، خشونت و احساس عدم امنیت، نارضایتی و برون گرایی پدید می آورد (عبداللهی، ۱۳۷۴: ۶۵) در واقع سرعت زیاد تغییر و تحولات در جامعه ایران، نوسان فرهنگ ملی و غربی و تهاجم فرهنگی، آشفتگی موجود در نظام هنجاری جامعه و شکسته شدن هویت های سنتی موجب اهمیت بحث هویت در جامعه ایران بویژه در بین نسل جوان کشور شده است. شاید یکی از مهمترین مناطق مناسب برای مطالعه وضع هویت ملی و قومی و بررسی رابطه آن با سرمایه فرهنگی و اجتماعی مناطق شرق استان گلستان باشد. اقوام مختلفی همچون ترکمن، سیستانی، فارس، آذری، ترک های بومی منطقه موسوم به قزلباش و حتی کرد و بلوچ در شرق استان گلستان شامل هفت شهرستان "گنبدکاووس، رامیان، آزادشهر، مینودشت، گالیکش، کلاله و مراوه تپه"

ساکن هستند که بررسی و شناخت وضع سرمایه اجتماعی و فرهنگی جوانان این مناطق و سنجش رابطه آن با هویت ملی آن ها سوال اصلی این تحقیق را شامل می شود.

چارچوب نظری:

سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی اگرچه مفهومی نوین و نوپا در عرصه مطالعات اجتماعی است، اما این مفهوم ریشه در روابط اجتماعی نوع بشر دارد. این مفهوم به پیوندها و ارتباطات میان اعضای یک شبکه به عنوان منبع باارزش اشاره دارد که با خلق هنجارها و اعتماد متقابل موجب تحقق اهداف اعضا می شود. ریشه های بحث سرمایه اجتماعی را می توان در کارهای جامعه شناسان کلاسیک قرن نوزدهم یعنی دورکیم، وبر، مارکس و زیمل پیدا کرد (عبداللهی و موسوی، ۱۳۸۶؛ ماجدی و لهاسایی زاده ۱۳۸۵). مضمون سرمایه اجتماعی در بعد عینی و ساختاری و در سطح کلان مورد توجه دورکیم، بعد ذهنی آن و در سطح خرد مورد نظر وبر و بعد ارتباطی و کلامی آن مورد عنایت زیمل (۱۹۵۰، wolf به نقل از طاهری و موسوی) قرار گرفته است. واژه سرمایه اجتماعی، اولین بار در سال ۱۹۱۶ توسط هنینگن که یک اصلاحگر امور مدرسه بود، مطرح گردید. سپس در سال ۱۹۶۱، جین جاکوبز از این اصطلاح در حوزه شهرسازی و برنامه ریزی شهری استفاده نمود. به اعتقاد او، شبکه ها برای یک شهر، نقش سرمایه اجتماعی را دارند؛ اما آنچه که امروزه با عنوان سرمایه اجتماعی در حوزه جامعه شناسی و برنامه ریزی شهری رواج یافته است، حاصل کوشش های جیمز کلمن و تحقیق او در زمینه مشارکت در امور مدرسه در شهر شیکاگو و سپس، تلاش پی یور بوردیو و سپس رابرت پاتنام در دهه ۱۹۹۰ برای مطالعه نهادهای دموکراتیک در ایتالیا بود (عالی پور، بیابانی مقدم، ۱۳۹۰: ۵)

جیمز کلمن، جامعه شناس آمریکایی، سرمایه اجتماعی را نشان دهنده یک منبع می داند که متضمن شبکه های مبتنی بر مبتنی بر اعتماد و ارزش های مشترک است (فیلد، ۱۳۸۸: ۳۸) وی در عین حال که سرمایه اجتماعی را به عنوان دارایی فرد در نظر می گیرد، اما آن را ساخته منابع ساختاری اجتماعی می داند (Coleman, ۱۹۹۴, p.۳۰۲) از نظر کلمن، سرمایه اجتماعی، انرژی های نهفته در جامعه مانند اعتماد، همدلی، تفاهم و ارزش های مشترکند که به فعال شدن ارتباطات بین مردم کمک می کنند. او از اعتماد، اختیار، تعهدات، انتظارات و هنجارها به عنوان عناصر سرمایه اجتماعی یاد می کند (وحید و

همکاران، ۱۳۸۳: ۲۰)

پی بر بورديو ديگر نظريه پرداز مهم سرمايه اجتماعي است كه در دهه ۱۹۷۰ تا ۱۹۸۰ مفهوم سرمايه اجتماعي را توسعه داد. يكي از سنگ بناهاي نظري جامعه شناسي بورديو در نظر گرفتن جامعه به مثابه تكثري از حوزه‌هاي اجتماعي است. شكل‌هاي سرمايه (اقتصادي، فرهنگي، و اجتماعي) عوامل اساسي‌اند كه تعريف كننده موقعيت‌ها و امكانات كنش‌گران گوناگون در هر حوزه‌اي به شمار مي‌روند. از نظر او سرمايه در سه شكل بنيادي امكان بروز مي‌يابد، به شكل سرمايه اقتصادي كه قابليت تبديل شدن به پول را دارد و ممكن است در شكل حقوق مالكيت نهادينه شود؛ به شكل سرمايه فرهنگي كه در شرايط معين، قابليت تبديل شدن به سرمايه اقتصادي را دارد و ممكن است به شكل كيفيت‌هاي آموزشي نهادينه شود؛ و به شكل سرمايه اجتماعي كه از الزامات اجتماعي (ارتباطات) ساخته شده است و در شرايط معين، قابليت تبديل شدن به سرمايه اقتصادي را دارد و ممكن است به صورت عنوان اشرافي يا اصالت خانوادگي نهادينه شود. وي سرمايه اجتماعي را منابعي مي‌داند كه دسترسي به خدمات گروه را آسان مي‌كند. کاربرد سرمايه اجتماعي نزد بورديو بر اين درك استوار است كه افراد چگونه با سرمايه گذاري بر روابط گروه‌ي، اوضاع اقتصادي خود را در فضاي اجتماعي سلسله مراتبي، بهبود مي‌بخشند. او ايجاد و شكل‌گيري سرمايه اجتماعي را به عضويت در يك گروه اجتماعي، وابسته مي‌داند (عبداللهي وموسوي، ۱۳۸۶: ۹) و به همين جهت است كه معتقد است سرمايه اجتماعي هر فرد بسته به شبكه ارتباطات مي‌تواند تغيير يابد. در واقع از نظر بورديو سرمايه اجتماعي، سازوكاري است كه از طريق روابط و پيوستگي‌هاي اجتماعي امكان دسترسي به منابع را موجب ميشود در نتيجه حجم سرمايه اجتماعي مورد تملك يك فرد به اندازه شبكه پيوندهايي بستگي دارد كه او مي‌تواند به شيوه اي مؤثر بسپح كند و نيز وابسته به حجم سرمايه اقتصادي، فرهنگي و نمادين در اختيار كساني است كه وي با آنان مرتبط است (بورديو، ۱۳۸۶: ۱۴۹).

رابرت پاتنام و فرانسيس فوكوياما از نظريه پردازان جديد سرمايه اجتماعي هستند كه نظريات آن‌ها امروزه بسيار مورد توجه قرار گرفته است. پاتنام در تعريف سرمايه اجتماعي مي‌گويد منظور من از سرمايه اجتماعي، آن دسته از ويژگي‌هاي زندگي اجتماعي، شبكه‌ها، هنجارها و اعتماد است كه مشاركت‌كنندگان را وادار مي‌كند تا به شيوه اي موثرتر، اهداف مشترك خود را تعريف كنند" در نظر پاتنام، سرمايه اجتماعي آن دسته از ويژگي‌هاي سازمان اجتماعي است كه هماهنگي و همكاري را براي منفعت متقابل تسهيل مي‌كند. به نظر او، سرمايه اجتماعي به ويژگي‌هاي سازمان اجتماعي از قبيل، شبكه‌ها، هنجارها و اعتماد اشاره دارد كه هماهنگي و همكاري براي كسب سود متقابل را تسهيل مي‌كند. در جامعه اي كه از نعمت سرمايه اجتماعي چشم‌گير برخوردار است، همكاري آسان‌تر است (پاتنام، ۱۳۸۴: ۹۵).

فوکویاما نیز به عنوان یکی از صاحب‌نظران مشهور در زمینه سرمایه اجتماعی، این مفهوم را مجموعه‌ی هنجارهای موجود در سیستم‌های اجتماعی تعریف می‌کند که موجب ارتقای سطح همکاری اعضای آن جامعه شده و موجب پایین آمدن سطح هزینه‌های تبادلات و ارتباطات می‌شود (Fukuyama, ۱۹۹۹). وی معتقد است سرمایه اجتماعی را به سادگی می‌توان به عنوان وجود مجموعه معینی از هنجارها یا ارزش‌های غیررسمی تعریف کرد که اعضای گروهی که همکاری و تعاون میانشان مجاز است در آن سهیم‌اند، مشارکت در ارزشها و هنجارها به خودی خود باعث تولید سرمایه اجتماعی نمی‌گردد؛ چراکه برخی از آنها ممکن است ارزش‌های منفی باشند. لذا هنجارهایی که می‌تواند سرمایه اجتماعی تولید کند، اساساً باید شامل سجایایی از قبیل صداقت، ادای تعهدات و ارتباطات دوجانبه باشد.

جیمز کلمن، رابرت پاتنام و فوکویاما در سرمایه اجتماعی قائل به سه عنصر (بعد) اساسی هستند که عبارت است از آگاهی، اعتماد و مشارکت که ترکیب سه عنصر سرمایه اجتماعی را تشکیل می‌دهد و میزان و شدت سرمایه اجتماعی بر میزان این سه عنصر در هر جامعه‌ای بستگی دارد (بیات، ۱۳۸۳: ۷۴ - ۷۵).

خلاصه دیدگاه‌های نظریه پردازان درباره سرمایه اجتماعی

نظریه پردازان	تعریف	سطوح تحلیل	هدف شاخص‌ها
بورديو (۱۹۸۵)	منابعی که دسترسی به خدمات گروه را آسان می‌کند	افراد/ نزاع طبقه	عناوین، نام‌ها، دوستی‌ها، پیوندها، عضویت‌ها، شهروندی
کلمن (۱۹۸۸)	جنبه‌هایی از ساختار اجتماعی که کنشگران برای رسیدن به منافعشان از آنها به عنوان منبع استفاده می‌کنند	خانواده/ اجتماع	اندازه خانواده، حضور والدین در خانواده، توقع مادر از آموزش بچه، تحرک خانواده، پیوستگی با کلیسا

اعتماد، هنجارها و شبکه‌هایی که همکاری برای منافع متقابل را تسهیل می‌کند	اجتماع / ناحیه	اقتصاد و دموکراسی	عضویت در سازمان‌های داوطلبانه، مشارکت آزادانه، خواندن روزنامه و عضویت آن
اشتراک اعضای گروه در مجموعه‌ای از هنجارها یا ارزش‌های غیررسمی که تعاون میان آنها مجاز است	اجتماع / ناحیه	توسعه اقتصادی	انحرافات اجتماعی، جرم و جنایت، فروپاشی خانواده، فرار از پرداخت مالیات، مصرف مواد مخدر، طرح دعاوی و دادخواهی

منبع (روحانی به نقل از امیراحمدی، ۱۳۹۴: ۵۱)

سرمايه فرهنگي

اصطلاح سرمايه فرهنگي نخستين بار توسط پي یر بورديو (۱۹۳۰-۲۰۰۲) به ادبيات علوم اجتماعي و انساني وارد شده است. بورديو از چها نوع سرمايه شامل سرمايه اقتصادي، اجتماعي، فرهنگي و نمادين صحبت ميکند. وي معتقد است همراه با سرمايه‌ي اقتصادي انواع ديگري از سرمايه وجود دارد که نقش مهمي در شکل گيري طبقات، گروه‌هاي اجتماعي و بازتوليد اجتماعي دارد و واجد سويه‌هاي مادي است. از جمله‌ي اين سرمايه‌ها، سرمايه‌ي فرهنگي است (حسين زاده، ۱۳۸۸: ۵۰).

سرمايه‌ي فرهنگي از نظر بورديو عبارت است از شناخت و ادراک فرهنگ و هنرهاي متعالي، داشتن ذائقه‌ي خوب و شيوه‌هاي عمل متناسب. سرمايه فرهنگي، يعني قدرت شناخت و قابليت استفاده از کالاهاي فرهنگي در هر فرد و آن در برگريننده تمايلات پايدار فرد است که در خلال اجتماعي شدن در فرد انباشته مي شونند. (فکوهي، ۱۳۸۱: ۳۰۰). بورديو سرمايه فرهنگي را به مثابه دانشي شناختي مي‌داند که افراد را قادر به تفسير کدهاي فرهنگي گوناگون مي‌کند.

سرمايه فرهنگي به عنوان صلاحيت در فرهنگ پايگاهها، گرايشات و ايده‌ها تعريف مي‌شود که اغلب يک مکانيزم مهم در بازتوليد سلسله مراتب اجتماعي در نظر گرفته مي‌شود. تمرکز اصلي ثنوري سرمايه فرهنگي اين است که فرهنگ از طريق سيستم آموزشي که بازتاب فرهنگ طبقه حاکم است، انتقال يافته و تشويق مي‌شود و نهايتاً موجب بازتوليد همان فرهنگ خواهد شد.

ریچارد زوئینگهافت سرمایه فرهنگی را انواع گوناگون دانش‌ها و مهارت‌ها می‌داند و برکس و فولک واژه سرمایه فرهنگی را برای اشاره به قابلیت‌های انعطاف‌پذیر جوامع انسانی برای پرداختن به زیست محیط و اصطلاح آن به کار می‌برند» (تراسبی، ۱۳۸۲، ۷۴).. اشافنبرگ و ماس (۱۹۹۷) نیز ویژگی‌های اصلی سرمایه فرهنگی را مهارت و آشنایی با رمزهای فرهنگی و اعمال طبقات مسلط می‌دانند. دومایس (۲۰۰۲) اشاره دارد بر اینکه سرمایه فرهنگی مشتمل بر کفایت زبانی و فرهنگی و مهارت در فرهنگ طبقات بالاتر می‌دانند. موضوع زبان «مناسب» و «فرهیخته» به عنوان جزئی مهم از تعریف سرمایه فرهنگی بوسیله سولیوان (۲۰۰۱) ارایه شده است. نهایتاً اینکه سرمایه فرهنگی ناظر بر این ادعا است که شخص براساس منش برتر فرهنگی جامعه، جامعه‌پذیر شده است (سورکا، ۲۰۰۴).

هویت ملی

بررسی هویت ملی یکی از مباحثی است که از اهمیت تاریخی و جامعه‌شناختی فراوانی برخوردار است. اهمیت تاریخی آن به این جهت است که اولاً این پدیده در فرایند زمان در جامعه شکل گرفته و از رویدادها و تغییر و تحولات تاریخی تاثیر پذیرفته است. ثانیاً هر هویتی که امروزه در جامعه و میان گروه‌های اجتماعی مشاهده می‌شود، برگرفته از جریان‌های تاریخی ادوار مختلف است.

درباره منشأ پیدایش هویت ملی پارادایم‌ها و رویکردهای مختلفی وجود دارد که به اجمال در شش پارادایم ازلی باوری، جاویدانگاری، مدرنیسم، نمادگرایی قومی، ابزار انگاری و پست مدرنیسم قابل بحث و توضیح است. ، ازلی باوران می‌کوشند شور و فداکاری خاص ملت‌ها و ملی‌گرایی را با استخراج آن از خصایص ازلی پدیده‌های اساسی اجتماعی و فرهنگی: همچون: زبان، مذهب، سرزمین و به ویژه خویشاوندی، درک کنند. جاویدانگاری، ملت‌ها را در درازمدت می‌نگرد و می‌کوشد نقش آنها را به مثابه مؤلفه‌های بلندمدت تحول تاریخی دریابد، اعم از اینکه تداوم زمانی داشته باشند یا در تاریخ تکرار شوند. مدرنیست‌ها می‌خواهند هم ملت و هم ملی‌گرایی را از فرایندهای جدید مدرنیزاسیون استخراج کنند. سمبولیسم قومی بر آن است که میراث نمادین هویت‌های قومی برای ملت‌های خاصی را آشکار کند و نشان دهد چگونه ملی‌گرایی‌ها و ملت‌های مدرن؛ نمادها، اسطوره‌ها، خاطره‌ها، ارزش‌ها و سنت‌های تاریخی قومی خود را در مواجهه با مسائل مدرنیت بازکشف و بازتفسیر می‌کنند. ابزارانگاران معتقدند هویت‌های ملی و قومی وسیله‌منعطفی در دست گروه‌های نخبه‌رقیب اند تا در مبارزه کلی بر سر قدرت و ثروت و اعتبار، حمایت توده‌های به وجود آورند. تحلیل‌های پست مدرن، تکه تکه بودن (تفرق) هویت‌های ملی معاصر را آشکار ساخته است و ظهور نظم جدید «پساملی» سیاست هویت و فرهنگ جهانی را مطرح می‌کند. (بلباسی و باقری، ۱۳۹۹: ۲۱۳)

از نظر جامعه‌شناختی هویت ملی به این لحاظ اهمیت دارد که یکی از عوامل مهم انسجام اجتماعی و وفاق ملی در هر جامعه تلقی می‌شود. هر اندازه یک ملت از هویت محکم‌تر و منسجم‌تری برخوردار باشد، به همان اندازه در تحکیم پایه‌های همبستگی و وفاق اجتماعی موفق‌تر خواهد بود.

اکثر جامعه‌شناسان بر این واقعیت تأکید می‌کنند که احساس هویت به واسطه دیالکتیک بین فردی و جامعه شکل می‌گیرد. آنان کم‌وبیش می‌پذیرند که هویت معمولاً در نگرش‌ها و احساسات افراد نمود می‌یابد، ولی بستر شکل‌گیری آن زندگی جمعی است (جنکینز، ۱۹۹۶: ۲۰).

هویت در علوم اجتماعی بیشتر از دیدگاه‌های جامعه‌شناسی خرد و روانشناسی اجتماعی و به ویژه دیدگاه کنش متقابل نمادین و آرای اندیشمندانی نظیر کولی، مید و وروزنبرگ سرچشمه می‌گیرد و در دیدگاه اندیشمندانی مثل مانفرد کان، هربرت بلومر، تاجفل، ریچارد جنکینز، جانانان ترنر، پیتربورک، مک کال و دیگران توسعه می‌یابد. در این بین جامعه‌شناس معاصر، آنتونی گیدنز تبیین‌های نظری قابل توجهی را ارائه می‌دهد. گیدنز کاهش نفوذ سنت و توسعه مدرنیته و امکان تحقق هویت‌های چندگانه و آزادی افراد در انتخاب آگاهانه هویت را مطرح می‌کند (گیدنز، ۱۳۷۸). او معتقد است ماهیت زندگی روزمره به طور مستمر تحت تأثیر عناصر محلی و جهانی تحول پیدا می‌کند؛ به نحوی که فرد باید هویت خود را به طور مداوم و روزمره ایجاد نماید و در فعالیتهای بازتابی خویش مورد حفاظت قرار دهد (گیدنز، ۱۳۷۸). از این گفته گیدنز بر می‌آید که هویت هر شخصی لزوماً ذاتی آن شخص نیست. هویت نقشی نیست که از طرف جامعه به شخص تفویض شده باشد، بلکه فرایند معناسازی است که در طی زندگی روزمره و مکانیسم‌های آن ساخته می‌شود. هویت هرگز ثابت نیست، بلکه متطور و متحول یا «دینامیک» است (شریفی و کاکاوندی، ۱۳۸۹). به نظر گیدنز، هویت انسان در کنش متقابل با دیگران ایجاد می‌شود و در جریان زندگی پیوسته تغییر می‌کند.

روش‌شناسی:

این مطالعه با رویکرد کمی و به روش پیمایش با بهره‌گیری از ابزار پرسشنامه الکترونیکی انجام شده است. برای سنجش سرمایه اجتماعی از پرسشنامه سرمایه اجتماعی اونیکس و بولن با ۸ بعد (مشارکت در اجتماع محلی، فعالیت در متن اجتماع، احساس اعتماد و امنیت، ارتباطات همسایگی، مراودات و رابطه با دوستان و فامیل، مدارا کردن با تنوع ارزش زندگی، روابط و پیوند کاری) و ۳۶ گویه استفاده شده است. ضریب پایایی (آلفای کرونباخ) این پرسشنامه براساس مقاله افتخاریان و همکاران (۱۳۹۵) با عنوان «روایی و پایایی نسخه فارسی پرسشنامه سرمایه اجتماعی اونیکس، بالای ۹۱٪ گزارش شده است و روایی آن نیز تایید شده است.

برای سنجش سرمایه فرهنگی از پرسشنامه سرمایه فرهنگی شربتیان و اسکندری (۱۳۹۶) بهره گرفته شد که حاوی ۲۱ سوالدر خصوص سنجش سرمایه فرهنگی در سه بعد سرمایه عینیت یافته، ذهنیت یافته و نهادینه شده است. پایایی آن بر مبنای محاسبه ضریب آلفای کرونباخ ۷۲/۷ بدست آمده که نشان از پایایی آن دارد .

برای سنجش هویت ملی از پرسشنامه هویت ملی سلگی و همکاران (۱۳۹۴) با سه حوزه هویت ملی، قومی و جهانی و دارای ۴ بعد (آگاهی، تعهد، تعلق و تحمل) با ۱۴۱ گویه استفاده شد. در پژوهش سلگی و همکاران روایی محتوایی و صوری و ملاکی این پرسشنامه مناسب ارزیابی شده است. ضریب پایایی (آلفای کرونباخ) آن نیز ۹۵/۰ است که نشان از پایایی بالا دارد.

جامعه آماری تحقیق شامل کلیه جوانان ۱۸ تا ۳۰ ساکن مناطق شرق استان گلستان بود که تعداد آن ها بالغ بر ۲۸۰ هزار نفر می شد که بر اساس فرمول کرجسای مورگان تعداد ۳۹۰ نفر به عنوان نمونه به روش نمونه گیری در دسترس انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند و نتایج حاصل از داده های جمع آوری شده با بهره گیری از نرم افزار SPSS از طریق آماره های توصیفی (جداول یک بعدی، فراوانی، میانگین و...) و استنباطی (ضرایب همبستگی، آنوا، تحلیل مسیر و...) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

یافته های تحقیق:

آزمودنی های این پژوهش شامل ۳۹۰ نفر از جوانان شرق استان گلستان بودند که ۵۳٪ آنان مرد و ۴۴٪ زن بودند. از لحاظ تحصیلی ۱۰ درصد مدرک دیپلم و پایین تر، ۱۸ درصد فوق دیپلم، ۴۷ درصد لیسانس و ۲۳ درصد بالاتر از فوق لیسانس داشته اند. ۳۲ درصد مجرد و ۶۸ درصد متاهل بوده اند. ۶۹ درصد شاغل و ۳۱ درصد بیکار بوده اند. ۸۰ درصد ساکن شهر و ۲۰ درصد ساکن روستا بوده اند. از نظر قومیتی ۴۹ درصد فارس، ۱۱٪ ترکمن، ۵٪ ترک، ۱۵٪ سیستانی، ۱۴٪ بلوچ و در نهایت ۶٪ قومیت خود را عنوان نکرده اند. در خصوص میزان اعتماد پاسخگویان به مردم، داده های توصیفی نشان می دهد از مجموع ۳۹۰ نفر پاسخگو، ۱۵٪ زیاد، ۵۷٪ کم، ۲۳٪ خیلی کم و در نهایت ۵٪ میزان اعتماد خود به مردم را هیچ اعلام کردند.

وضعیت سرمایه اجتماعی

سنجش میانگین سرمایه اجتماعی پاسخگویان مبتنی بر ابعاد و مولفه های مرتبط نشان می‌دهد میانگین کل سرمایه اجتماعی ۳ از ۵ است که نشان از سرمایه اجتماعی بالاتر از حد متوسط دارد. میانگین سرمایه اجتماعی آزمودنی ها مبتنی بر هر یک از ابعاد و مولفه ها نشان می‌دهد؛ وضعیت مشارکت در جامعه محلی ۲.۸۹، عاملیت اجتماعی ۳.۲۹، احساس امنیت ۳.۸۹، تعامل با همسایگان ۱.۸۱، تعامل با خانواده و دوستان ۱.۴۲، تحمل تنوع ۳.۲۲، ارزش زندگی ۳.۳۷ و در نهایت میانگین تعاملات شغلی ۳.۴۳ گزارش شده است.

جدول (۱): توزیع فراوانی نمونه بر اساس میانگین سرمایه اجتماعی و ابعاد آن

میانگین	حداکثر امتیاز	حداقل امتیاز	تعداد سوالات	تعداد نمونه	سرمایه اجتماعی
۲.۸۶	۵	۱	۷	۳۹۰	مشارکت در جامعه محلی
۳.۲۹	۵	۱	۷	۳۹۰	عاملیت اجتماعی
۳.۸۹	۵	۱	۵	۳۹۰	احساس امنیت
۱.۸۱	۵	۱	۵	۳۹۰	تعامل با همسایگان
۱.۴۲	۵	۱	۳	۳۹۰	تعامل با خانواده و دوستان
۳.۲۲	۵	۱	۲	۳۹۰	تحمل تنوع
۳.۳۷	۵	۱	۲	۳۹۰	ارزش زندگی
۳.۴۳	۵	۱	۳	۳۹۰	تعاملات شغلی
۳	۵	۱	۳۶	۳۹۰	میانگین کل

وضعیت اعتماد اجتماعی

بر اساس داده های مندرج در جدول زیر میانگین کل اعتماد اجتماعی ۲.۴ از ۵ بدست آمده است که نشان از وضعیت اعتماد پایین تر از متوسط است. میانگین اعتماد فردی ۲.۸۵ و اعتماد نهادی ۲.۰۸ گزارش شده است.

جدول (۲): توزیع فراوانی نمونه بر اساس میانگین اعتماد اجتماعی و ابعاد آن

میانگین	حداکثر امتیاز	حداقل امتیاز	تعداد سوالات	تعداد نمونه	اعتماد اجتماعی
۲.۸۵	۶	۱	۶	۳۹۰	اعتماد فردی
۲.۰۸	۵	۱	۱۴	۳۹۰	اعتماد نهادی
۲.۴	۵	۱	۲۰	۳۹۰	کل

بررسی میانگین سرمایه فرهنگی و ابعاد آن

مطابق جدول شماره ۳، میانگین کل سرمایه فرهنگی ۱.۵۵ بدست آمده است که نشان از ضعیف بودن میزان سرمایه فرهنگی جوانان مورد مطالعه شرق استان گلستان است. میانگین سرمایه فرهنگی ذهنیت یافته ۱.۷۲، عینیت یافته ۱.۰۹ و درنهایت میانگین سرمایه فرهنگی نهادینه شده ۱.۵۵ بدست آمده است.

جدول (۳): توزیع فراوانی نمونه بر اساس میانگین سرمایه فرهنگی و ابعاد آن

میانگین	حداکثر امتیاز	حداقل امتیاز	تعداد سوالات	تعداد نمونه	سرمایه فرهنگی
۱.۷۲	۵	۱	۱۰	۳۹۰	ذهنیت یافته
۱.۰۹	۵	۱	۸	۳۹۰	عینیت یافته
۱.۸۴	۵	۱	۴	۳۹۰	نهادینه شده
۱.۵۵	۵	۱	۳۶	۳۹۰	میانگین کل

بررسی وضعیت ابعاد هویت

بر اساس نتایج حاصله، میانگین کل هویت اجتماعی ۳.۱۸ است. میانگین هویت ملی ۳.۴۶، میانگین هویت قومی ۳.۱۹، میانگین هویت مدرن ۳.۰۶ و درنهایت میانگین هویت دینی ۲.۹۷ گزارش شده است. همچنان که داده ها نشان می دهد در بین ابعاد ۴ گانه هویت اجتماعی بیشترین گرایش هویتی مربوط به بعد هویت ملی است.

جدول (۴): توزیع فراوانی نمونه بر اساس میانگین هویت اجتماعی و ابعاد آن

میانگین	حداکثر امتیاز	حداقل امتیاز	تعداد سوالات	تعداد نمونه	هویت اجتماعی
۳.۴۶	۴	۱	۴۵	۳۹۰	هویت ملی
۳.۱۹	۴	۱	۳۳	۳۹۰	هویت قومی
۳.۰۶	۴	۱	۲۹	۳۹۰	هویت مدرن
۲.۹۷	۴	۱	۳۴	۳۹۰	هویت دینی
۳/۱۸	۴	۱	۱۴۱	۳۹۰	<u>کل</u>

بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با ابعاد هویت ملی

برای بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با هویت ملی آزمون همبستگی پیرسون انجام شد که نتایج آن نشان می دهد بین سرمایه اجتماعی با بعد ملی هویت اجتماعی جوانان همبستگی معناداری وجود دارد. همچنین بین سرمایه اجتماعی با بعد ملی هویت اجتماعی به میزان ۰.۵۵۴ همبستگی وجود دارد که نشان از یک همبستگی متوسط و مثبت می باشد، به این معنا که با افزایش سرمایه اجتماعی، بعد ملی هویت اجتماعی جوانان تقویت می شود.

Descriptive Statistics			
	Mean	Std. Deviation	N
سرمایه اجتماعی	۳.۱۴۵۳	.۶۳۶۵۴	۳۹۰
بعد ملی هویت اجتماعی	۳.۴۶۵۲	.۵۱۲۳۸	۳۹۰

Correlations			
		سرمایه اجتماعی	بعد ملی هویت اجتماعی
سرمایه اجتماعی	Pearson Correlation	.۵۵۴	۱
	Sig. (۲-tailed)	.۰۰۰	
	Sum of Squares and Cross-products	۶۲.۸۹۲	۱۴۹.۱۰۹
	Covariance	.۱۷۱	.۴۰۵
	N	۳۹۰	۳۹۰
بعد ملی هویت اجتماعی	Pearson Correlation	۱	.۵۵۴
	Sig. (۲-tailed)	.۰۰۰	
	Sum of Squares and Cross-products	۱۰۲.۱۲۵	۶۲.۸۹۲
	Covariance	.۲۶۳	.۱۷۱
	N	۳۹۰	۳۹۰
**. Correlation is significant at the .۰۰۱ level (۲-tailed).			

بررسی رابطه سرمایه فرهنگی با ابعاد هویت ملی

بر اساس نتایج حاصل از محاسبه ضریب همبستگی مشخص شد بین سرمایه فرهنگی و بعد ملی هویت اجتماعی جوانان همبستگی معناداری وجود ندارد. همچنین بین سرمایه فرهنگی با بعد ملی هویت اجتماعی هیچگونه همبستگی موثری وجود ندارد و سرمایه فرهنگی نمی تواند بعد ملی هویت اجتماعی جوانان را تقویت کند. البته لازم به ذکر است که این عدم ارتباط بین سرمایه فرهنگی و هویت ملی می تواند بیشتر ناشی از ضعف سرمایه فرهنگی موجود در بین پاسخگویان باشد چرا که به اعتقاد صاحب نظران، فقدان و ضعف سرمایه فرهنگی می تواند موجبات اختلالات هویتی شود.

Descriptive Statistics			
	Mean	Std. Deviation	N
سرمایه فرهنگی	۱.۵۴۷۹	.۵۹۶۳۸	۳۹۰

بعد ملی هویت اجتماعی	۳.۴۶۵۲	.۵۱۲۳۸	۳۹۰
----------------------	--------	--------	-----

Correlations			
		بعد ملی هویت اجتماعی	سرمایه فرهنگی
سرمایه فرهنگی	Pearson Correlation	۱	.۰۰۶
	Sig. (۲-tailed)		.۹۱۳
	Sum of Squares and Cross-products	۱۳۷.۲۸۹	.۶۵۶
	Covariance	.۳۵۶	.۰۰۲
	N	۳۹۰	۳۹۰
بعد ملی هویت اجتماعی	Pearson Correlation	.۰۰۶	۱
	Sig. (۲-tailed)	.۹۱۳	
	Sum of Squares and Cross-products	.۶۵۶	۱۰۲.۱۲۵
	Covariance	.۰۰۲	.۲۶۳
	N	۳۹۰	۳۹۰
**. Correlation is significant at the .۰۰۱ level (۲-tailed).			

نتیجه گیری

یافته های تحقیق نشان داد میزان سرمایه اجتماعی جوانان مورد مطالعه در مجموع نمره میانگین ۳ از ۵ است که وضعیتی متوسط به بالاست. در بین شاخص های سرمایه اجتماعی شاخص احساس امنیت با میانگین ۳.۸۹، شاخص ارزش زندگی با میانگین ۳.۳۷، شاخص عاملیت اجتماعی با میانگین ۳.۲۹ از مجموع ۵ بیشترین وضعیت مناسب و شاخص تعامل با خانواده و دوستان با میانگین ۱.۴۲، تعامل با همسایگان با میانگین ۱.۸۱ بدترین وضعیت را داشته اند. شاخص اعتماد نیز به عنوان یکی از مهمترین شاخص های سرمایه اجتماعی وضعیت چندان مناسبی بین جوانان مورد مطالعه نداشته است. به گونه ای که میانگین نمره این شاخص ۲.۴ از مجمع ۵ نمره است که از متوسط پایین تر است.

در خصوص وضعیت سرمایه فرهنگی موجود در بین جوانان مورد مطالعه شرق استان گلستان، نتایج نشان داد میانگین کل سرمایه فرهنگی ۱.۵۵ بدست آمده است که نشان از ضعیف بودن میزان سرمایه فرهنگی جوانان مورد مطالعه شرق استان گلستان است. میانگین سرمایه فرهنگی ذهنیت یافته ۱.۷۲، عینیت یافته ۱.۰۹ و در نهایت میانگین سرمایه فرهنگی نهادینه شده ۱.۵۵ بدست آمده است بررسی وضع هویت اجتماعی نشان می دهد که میانگین کل هویت اجتماعی ۳.۱۸ است که وضعیت بالاتر از متوسط است و نسبتاً خوب نشان می دهد.

بررسی وضع هویت اجتماعی در ابعاد چهارگانه ملی، قومی، دینی و مدرن نیز نشان داد؛ هویت ملی بامیانگین ۳.۴۶ بهترین وضعیت را نسبت به سایر ابعاد دارد و در مراتب بعدی هویت قومی با میانگین ۳.۱۹، هویت مدرن با میانگین ۳.۰۶ و در نهایت هویت دینی با میانگین ۲.۹۷ قرار دارند که بدین ترتیب بیشترین گرایش هویتی مربوط به بعد ملی گزارش شده است.

نتایج حاصل از سنجش رابطه سرمایه اجتماعی با هویت ملی مبتنی بر آزمون همبستگی پیرسون نشان داد که بین سرمایه اجتماعی با بعد ملی هویت اجتماعی جوانان همبستگی معناداری وجود دارد. همچنین بین سرمایه اجتماعی با بعد ملی هویت اجتماعی یک همبستگی متوسط و مثبت وجود داشت که بدین معناست که با افزایش سرمایه اجتماعی، بعد ملی هویت اجتماعی جوانان تقویت می شود. نتایج آزمون تحلیل مسیر نیز نشان داد ابعاد سرمایه اجتماعی رابطه مستقیم و معناداری با هویت اجتماعی پاسخگویان دارد.

اما در خصوص تاثیر سرمایه فرهنگی بر ابعاد چهارگانه هویت اجتماعی، نتایج نشان داد در این خصوص همبستگی معناداری وجود ندارد. به گونه ای که بین سرمایه فرهنگی با هویت ملی و با بعد ملی هویت اجتماعی هیچگونه همبستگی موثری وجود نداشت و این بدان معنی است که در این مناطق سرمایه فرهنگی نمی تواند بعد ملی هویت اجتماعی جوانان را تقویت کند. البته به نظر می رسد این عدم ارتباط بین سرمایه فرهنگی و هویت ملی بیشتر ناشی از ضعف سرمایه فرهنگی موجود در بین پاسخگویان است چرا که به اعتقاد صاحب نظران، فقدان و ضعف سرمایه فرهنگی می تواند موجبات اختلالات هویتی شود. از آن جایی که سرمایه فرهنگی موجب می شود که افراد به گونه مناسب تری، خود و محیط اجتماعی خود را شناخته و به آن پایبند باشند، لذا ضروری است که با تقویت سرمایه فرهنگی جوانان از طریق فراهم ساختن امکان بهره مندی ساکنان این مناطق از امکانات و منابع فرهنگی، دانش و شناخت عمیق تر و مصرف بهینه کالاهای فرهنگی بویژه رسانه ها در جهت ایجاد تعاملات اجتماعی بهتر که نهایتاً منجر به بهبود هویت ملی این جوانان می شود، برنامه ریزی و اقدامات لازم انجام شود.

در یک جمع بندی کلی می توان گفت توجه بیشتر به شاخص های سرمایه اجتماعی و تقویت متغیرهای تاثیر گذار بر این شاخص می تولد موجبات تقویت هویت ملی جوانان را فراهم آورد که در این بین توجه بیشتر به فراهم سازی بسترهای مناسب کنشگری اجتماعی برای جوانان به عنوان مهمترین عاملیت های اجتماعی، تقویت احساس امنیت و از همه مهمتر اعتماد سازی بیشتر که منطبق بر نظریه گیدنز نیز می باشد می تواند بسیار مفید فایده باشد.

به علاوه از آن جایی که به اعتقاد اندیشمندان و صاحب نظران اجتماعی، سرمایه فرهنگی در افزایش آگاهی از آیین ها، باورها، دانش ها و هنرها مؤثر بوده و موجبات شناسایی عوامل پیوند جامعه را فراهم می آورد بدین طریق ضمن بیان نحوه شکل گیری هویت جمعی، نوع رفتار جامعه را مشخص نموده و وجود آن نشان از توسعه جامعه دارد و همچنین با توجه به این که سرمایه فرهنگی در بازتولید دیگر سرمایه ها نقش داشته و موجبات رشد فکری و نیز پویایی جامعه را فراهم می آورد، لذا توجه به بهبود وضعیت آن ضرورتی اساسی است بویژه این که فقدان سرمایه فرهنگی و نیز عدم تعادل در توزیع سرمایه فرهنگی، نقش اساسی در ایستایی جامعه و ایجاد اختلال در هویت جمعی ایفا میکند که نتایج این تحقیق این نظریه را تایید می کند.

منابع:

- بلباسی و باقری (۱۳۹۹) منشأ پیدایش هویت ملی؛ پارادایم ها و رویکردها. فصلنامه مطالعات معرفتی دانشگاه آزاد اسلامی. سال بیست و چهارم، شماره اول ،
- جهانگیری، ج و معینی، م. (۱۳۸۹). بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و هویت ملی: نمونه مطالعه: دانشجویان دانشگاه شیراز. مجله علوم اجتماعی . دانشکده ادبیات و علوم انسانی فردوسی مشهد
- جنکینز، ریچارد (۱۹۹۶). هویت اجتماعی، ترجمه تورج یاراحمدی، تهران، نشر شیرازه
- حسین زاده ، میکائیل (۱۳۸۸) بررسی رابطه سرمایه فرهنگی و هویت اجتماعی در بین دانشجویان تبریز، مطالعات ملی، شماره ۱۰
- سفیری، خدیجه، غفوری، معصومه (۱۳۸۸) بررسی هویت دینی و ملی جوانان شهر تهران با تأکید بر تأثیر خانواده. پژوهش جوانان، فرهنگ و جامعه، شماره ۲.
- شیانی، ملیحه. موسوی، میرطاهر. مدنی قهقرخی، سعید (۱۳۸۹)، سرمایه اجتماعی جوانان کشور ، مجله جامعه شناسی ایران، دوره دهم، شماره ۳، پاییز ۱۳۸۸
- زهیری، علیرضا (۱۳۸۹). جمهوری اسلامی و مسئله هویت ملی. قم: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی
- عالی پور، امین و -بیابانی مقدم حمیدرضا (۱۳۹۰) نقش سرمایه اجتماعی در تسریع و تسهیل جریان نوسازی دریافت فرسوده شهرها. اولین کنفرانس اقتصاد شهری ایران
- عبداللهی، محمدو میرطاهر موسوی (۱۳۸۶)، سرمایه اجتماعی در ایران؛ وضعیت موجود، دورنمای آینده و امکان شناسی گذار، رفاه اجتماعی ، سال ششم ، شماره ۲۵
- فکوهی، ناصر (۱۳۸۱). تاریخ اندیشه و نظریه های انسان شناسی، تهران: نشر نی.
- فیلد، جان (۱۳۸۵)، سرمایه اجتماعی (ترجمه جلال متقی)، تهران: موسسه عالی پژوهش تامین اجتماعی
- گیدنز، آنتونی (۱۳۸۴) ، پیامدهای مدرنیت " ، ترجمه: محسن ثلاثی، تهران: نشر مرکز.
- ملاحسنی، حسین (۱۳۸۱) بررسی رابطه بین میزان سرمایه اجتماعی و نوع دینداری در بین دانش آموزان دبیرستان در استان گلستان، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.
- وحید، ف.، کلاتری، ص. و فتحی، ا. ق. (۱۳۸۳). رابطه سرمایه اجتماعی با هویت اجتماعی دانشجویان مطالعه موردی یازده دانشگاه دولتی شهر تهران. مجله پژوهشی دانشگاه اصفهان

- Bourdieu, P. (۱۹۹۷). The Forms of Capital. In A.H. Halsey (Ed.), Education: Culture, Economy and Society (pp. ۲۴۱-۲۵۸). Oxford: Oxford University Press.
- Fukuyama, f. (۱۹۹۹) Social Capital and Civil Society. Institute of Public Policy, George Mason University.
- Coleman, J.S. (۱۹۹۴) Foundations of Social Theory. Harvard University Press, Cambridge, MA
- Grootaert, Christiaan & Deepa Narayan & Veronica Nyhan Jones & Michael Woolcock (۲۰۰۴) “ Measuring Social Capital An Integrated Questionnaire”, United States of America: The International Bank for Reconstruction and Development , The World Bank
- Putnam, Robert. “ Social Capital: Measurement and Consequences”, Kennedy School of Government, Harvard University